

PROCEEDINGS OF 65TH ANNIVERSARY CONFERENCE OF
THE INSTITUTE OF ECONOMICS ZAGREB, 2005, Ekonomski institut,
Zagreb, 749 str.

Prikaz*

U većini zemalja zakonska je dob umirovljenja obično (ili će uskoro biti) 65 godina. U skladu s organskim viđenjem odnosa prema državi, institucija (ili društvo) prirodni je organizam: rađa se, raste, cvjeta, stari i umire. Kada bi spomenuta teorija bila točna, onda ustanova te dobi – 65 godina starosti – ne bi bila osobito aktivna i mirno bi čekala oslobođenje od ozbiljnih zadataka. Na svu sreću, navedena je teorija netočna. Najbolji dokaz za to je nedavno izašli Zbornik radova s konferencije posvećene 65. godišnjici Ekonomskog instituta (*Proceedings of 65th Anniversary Conference of the Institute of Economics, Zagreb*). Institut je najstarija ekonomska istraživačka ustanova u Jugoistočnoj Europi. Knjiga je rezultat konferencije održane 18-19. studenog 2004. u Zagrebu. Informacije o konferenciji mogu se naći na [<http://www.eizg.hr/65.htm>].

Dvadeset i pet radova podijeljeno je u sedam sesija, dok je još pet priloga osmorice autora bilo u sesiji mladih ekonomista. Svaku pohvalu zaslužuje Organizacijski odbor konferencije za slanje svih radova na dvostruku anonimnu međunarodnu recenziju, što je nesumnjivo pridonijelo visokoj kvaliteti konferencije. Zbog različitih područja i tema gotovo je nemoguće raznovrsne priloge svesti pod zajednički osvrt. Stoga sam kao autor ovog prikaza imao vrlo nezahvalnu zadaću odabira istraživača i članaka koji će biti spomenuti. Taj je odabir uglavnom vezan za određeno područje interesa i znanja, a ne za kakvoću nespomenutih radova. Ujedno, izbor je pao na priloge koji dovode u pitanje postojeće (većinom pogrešne) pretpostavke o ekonomskom razvoju i ulozi države.

U sesiji *Rast i razvoj* Jelena Budak i Rajeev Goel istražuju povezanost ekonomskih reformi i korupciju u tranzicijskim zemljama. Prema njihovim nalazima, razina korupcije pada s gospodarskim napretkom. Možda iznenađuje činjenica da prema rezultatima tih autora veća država ne mora nužno imati višu razinu korupcije u tranzicijskim zemljama. Zapravo, učinak veće države u tranzicijskim zemljama može smanjiti korupciju.

Bruno Schönfelder razmatra duboko ukorijenjene teškoće u prevladavanju problema legalnosti pravosudnog sustava, a posebno se osvrće na Hrvatsku. Schönfelder naglašava

* Primitljeno (*Received*): 24.8.2005.

Prihvaćeno (*Accepted*): 19.9.2005.

važnost stabilnosti zakona. U običajnom pravu prikupljanje i korištenje prethodnih pravnih slučajeva (*precedent*) smatra se pravovaljanim postupkom donošenja pravila. Ako se u alternativnom statutarom pravu zakoni stalno mijenjaju – kao što se događa u Hrvatskoj – prikupljeni su pravni slučajevi podložni brzom zastarijevanju. Često se moglo čuti da zbog nedosljednog provođenja zakona većina tranzicijskih zemalja nužno srlja u potpunu propast. Ipak, stvarna iskustva tih zemalja pokazuju da su ti alarmi bili pogrešni. Stoga autor dovodi u pitanje uobičajene pogrešne koncepte o očekivanoj propasti. Pri tome istražuje ulogu privatnoga u odnosu prema javnom provođenju zakona, kao i pretjerano negativan stav o ortačkom (*crony*) kapitalizmu koji je, usprkos svemu, ostvario zavidne stope gospodarskog rasta.

Dobro su poznate ozbiljne teškoće fiskalne održivosti hrvatskog sustava mirovinskoga i zdravstvenog osiguranja te njihov nepovoljan utjecaj na javne financije. Stoga je posebno važno da je u sesiji *Fiskalna politika, nezaposlenost i demografski trendovi* Sandra Švaljek izlagala o fiskalnim posljedicama starenja stanovništva Hrvatske. Autorica se koristi standardnom metodologijom Europske komisije i nalazi da su hrvatske javne financije dugoročno na neodrživom putu. Za očuvanje održivosti potrebna su poboljšanja u proračunskoj ravnoteži i snižavanje javnog duga.

Prilog Danijela Nestića govori o odrednicama nadnica u Hrvatskoj na temelju podataka iz ankete o radnoj snazi. Najvažniji nalazi u određivanju visine nadnice procjenjuju djelovanje obrazovanja, radnog iskustva, roda, zanimanja, veličine tvrtke i mjesta. Razmjerno slabije plaćeni radnici imaju veću korist od rada u javnom sektoru nego što je imaju bolje plaćeni zaposleni. Nadnice rastu s razinom obrazovanja, ali se premija od obrazovanja ipak smanjuje. Postoji određeni jaz između nadnica muškaraca i žena, a nepovoljno radno vrijeme može biti razlog povećanja nadnica bolje plaćenih radnika, ali ne i onih na dnu distribucije. Nestić zaključuje da je razina obrazovanja ključni čimbenik koji objašnjava razlike u nadnicama u Hrvatskoj.

Kamatne stope na depozite, rizik imovine i bankovni neuspjeh Evana Krafta i Tomislava Galca jedan je od tri priloga izložena u sesiji *Financijski sektor, inflacija i monetarna politika*. Tijekom 1980-ih i 1990-ih financijska je liberalizacija postala gotovo općepropisana politika predložena u cijelom svijetu. Znatno broj zemalja učinio je lakšim dobivanje dozvola, deregulirao određivanje kamatnih stopa i ukinuo sustav izravnog posuđivanja. Ipak, često je bila upitna mudrost odluke o potpunoj deregulaciji kamatnih stopa na depozite s obzirom na to da to može voditi kockanju sa sredstvima. Autori ističu da su tranzicijske zemlje srednje i istočne Europe (SIE) bile zanimljiv pokusni laboratorij za provjeravanje takvih navoda te istražuju iskustva Hrvatske koja je početkom 1990-ih liberalizirala svoju bankarsku regulaciju. Prema njihovim nalazima, potvrđena je teorijski predviđena povezanost visokih kamatnih stopa na depozite i portfeljnog (portfolio) rizika, što su jaki argumenti za kontrolu kamatnih stopa na depozite.

Dubravko Mihaljek u sesiji o *Vanjskoj ravnoteži, tokovima kapitala, monetarnoj i deviznoj politici* istražuje spomenute pojave u SIE-u. Mihaljek izuzetno uspješno objašnjava nedavne trendove na globalnim financijskim tržištima i političke promjene s kojima se susreću vlade zemalja SIE-a u uvjetima sve većih tokova kapitala. Monetarne vlasti u tim

zemljama izložene su ozbiljnoj dilemi. Ako odrede nisku realnu kamatnu stopu u pokušaju ograničavanja kratkotrajnih dotoka, možda se nikada neće obistiniti dugotrajni dotoci kojima se nastoje postići relativno visoke stope povrata od kapitala. Ako vlasti, naprotiv, nastoje ispraviti moguću neravnotežu zadržavanjem visokih kamatnih stopa, bit će potaknuti veliki arbitrarni priljevi kapitala.

Imajući na umu važnost liberalizacije međunarodnih trgovinskih tokova, Lovrinčević, Marić i Mikulić istražuju posljedice tokova kapitala na investicije u tranzicijske zemlje. Priljev kapitala može imati pozitivne utjecaje na razvoj tranzicijskih zemalja i može izravno potaknuti gospodarski rast povećanjem razine i učinkovitosti ulaganja, kao i razvojem domaćega financijskog sektora. Regresijskom analizom panel – podataka iz uzorka od jedanaest tranzicijskih zemalja autori nalaze pozitivnu povezanost priljeva kapitala i razine domaćih ulaganja, ponajviše povećanjem domaćih ulaganja. Izravna strana ulaganja imaju pozitivan i bitan utjecaj na domaća ulaganja, dok strana portfeljna ulaganja nemaju značajnog utjecaja na domaće investicijske aktivnosti.

U sesiji 5 – *Upravljanje inovacijama* Jadranka Švarc piše o prvih deset godina inovacijske politike u Hrvatskoj. Autorica smatra da zemlja nije uspjela ostvariti potreban pomak od standardnih istraživanja i industrijske politike prema inovacijskoj politici koja je nužna za strukturno prilagođavanje nacionalnoga gospodarstva utemeljenoga na znanju. To je uvelike uzrokovano neodgovarajućim i rascjepkanim nacionalnim inovacijskim sustavom. Najvažnija ideja tog sustava jest da ekonomski rast nije spontani proces nego je to proces koji se zbiva unutar određenoga društvenog i ekonomskog okruženja. Tako stvaranje inovacija zahtijeva određeno političko djelovanje, raspoloživa ekonomska sredstva i društveno priznanje. Ono je rezultat pokušaja djelovanja pojedinaca (ili tvrtki) kao odgovora na ekonomske i društvene poticaje.

Prema mnogim istraživanjima izravna strana ulaganja (*foreign direct investments* – FDI) mogu poboljšati proizvodno i uslužno funkcioniranje regionalnih tržišta. Istraživanje Malgorzate Runiewicz također potvrđuje pozitivan utjecaj FDI-ja na izveznu konkurentnost tvrtki i sektora u baltičkim zemljama. Autorica ipak upozorava da utjecaj FDI-ija na specijalizaciju nacionalnoga gospodarstva ovisi o raznovrsnim politikama i mjerama koje vode priljevu stranih ulaganja, tehnološkom učenju i učinku prelijevanja (*spill-over effects*) među gospodarskim subjektima. Ne samo za baltičke zemlje, nego i za nove i buduće članice EU priljev stranih ulaganja u gospodarske sektore visoke tehnologije olakšat će procese približavanja, poboljšati dugoročnu izveznu konkurentnost i pridonijeti specijalizacijama nacionalnih gospodarstava na tržištima EU.

Prilog Riccarda Cappellina u sesiji o *Europskom ekonomskom prostoru* posvećen je upravljanju (*governance*) mrežama proizvodnje i znanja u sektorima srednje tehnologije. Autor podsjeća na vrlo važne – a često zanemarene – čimbenike: prešutno znanje i usklađivanje formalnih i neformalnih istraživačkih aktivnosti i procesa. Institucije imaju središnju ulogu u *governanceu* znanja i inovacija. Dobro organizirane institucije mogu smanjiti nesigurnosti i rizik vezan za očekivane inovacijske rezultate, povećati poticaje za ulaganja u različite projekte i podržati investicije u specijalizirane programe obrazovanja i osposobljavanja. Sve to može poboljšati otvorenost i sklonost prihvaćanja različitih sudionika prema novim idejama.

U sesiji mladih ekonomista Dávid Takács postavlja zanimljivo pitanje: Čine li EU integracije ljude sretnijima? Poznato je da su psiholozi prikupili mnoge podatke o tome što ljude čini sretnijima, a što ne. Zaključak je da siromaštvo sigurno stvara nezadovoljstvo, no vrlo veliko bogatstvo ne mora nužno značiti sreću. Autor istražuje mađarska očekivanja u vezi s EU integracijama i utvrđuje da su ona prilično nejasna. Postoje pozitivne tendencije koje se prema njegovu mišljenju mogu pripisati povoljnom razvoju objektivnih čimbenika. Ali postoje i negativna nastojanja koja nisu samo znak tradicionalnoga mađarskog pesimizma nego su i uvjetovana nesigurnostima vezanim za buduća kretanja.

Analitički, empirijski i politički usmjereni radovi prikazani na konferenciji sigurno će znatno poboljšati razumijevanje razvojnih poteškoća i izazova ekonomskih procesa pridruživanja EU koji su u tijeku, te dati dobro utemeljene preporuke nositeljima političkih odluka i poslovnoj zajednici.

Manji prigovori knjizi mogli bi se uputiti na ispuštanje priloga većine uvodničara na pojedine sesije, kao i stavova brojnih pozvanih komentatora, što bi bilo vrlo korisno za proširivanje znanja čitatelja i bolje razumijevanje često složene tematike. Nadalje, ne postoji pojmovno kazalo za lakše nalaženje pojedinog pojma u knjizi od gotovo 750 stranica kao ni e-mail kontakt adrese uvrštenih autora (što postoji na konferencijskom CD-ROM-u). Ipak, sve je to nebitno jer je riječ o složenoj i odlično obavljenoj zadaći koju su imali Organizacijski odbor, brojni recenzenti i urednici. Kako je knjiga tiskana u samo 300 primjeraka, organizator bi je mogao staviti na web stranicu Instituta za širu upotrebu. Konačno, možemo se samo nadati da ćemo uskoro opet moći sudjelovati u tako visokokvalitetnoj konferenciji i koristiti se njezinim zbornikom radova.

Predrag Bejaković